

die *Lagerälteste* werd, en vijf daaruit afkomstige *Kapo*'s: drie Duitsers, twee Polen. Die zes mannen kwamen opeens in een kamp terecht waarin vrouwen rondliepen. 'Het was', schreef Renata Laqueur in de herinneringen welke zij aan haar dagboek toevoegde,

'lucratief om de vriendin te zijn van een *Kapo* en ook om eens met de *Lagerälteste* kennis te maken. Deze laatste . . . had een enorm verbruik. Hij inviteerde een meisje of jonge vrouw slechts eenmaal en zij kon dan rekenen op brood, jam, sigaretten en boter.¹ Afgezien van het goede en intieme diner in de kleine maar gezellige kamer achter het kantoor dat hij zijn *invitée* aanbood en dat bestond uit sardines, macaroni met ham, abrikozen-compôte, sherry, goede sigaretten.² Hij beschikte voor privé gebruik over een Franse kok, zelf een *Häftling*³ –

en dan stellen wij naast (en tegenover) dit beeld een ander, eveneens door Renata Laqueur vastgelegd:

'Een klein meisje zat dagenlang bij het bed van haar moeder. Het kind was afzichtelijk vuil, krabde rug en hoofd stuk. De ogen waren dichtgeplakt door luizevuil. De beentjes opgezet door oedeem. Zij zat bij de moeder. Dwong de dooduitgeputte een stukje lauwwarme koolraap te eten. Dan, met een schuldig en begerig gezicht, at het kind de portie van de moeder op. De moeder had de dekens weggeschoven. Zij drukten haar te zwaar op de opgezette dikke benen. Als glazig witte zuilen lagen die benen op de grijze kampdeken, met de krabbels van luizebeten op het goorvuile vel. De doek op het hoofd was verschoven en liet de kaalgeknipte grijzige hoofdhuid vrij. Het kind huilde. De moeder was een bekende schone uit de Amsterdamse Jodenbuurt geweest. Het kind ging de meelsoep halen. Zij zei: 'Moeder, er is soep vanavond!' De moeder antwoordde niet. Haar kleine dikke hand hing over de rand van het bed. Ik zag natte plekken op de grond. Er druppelde water uit haar opgezette hand. Toen het kind terugkwam, was de moeder dood. Het kind bleef als verstard zitten. Tenslotte trok het de deken over de benen, schikte de hoofddoek recht. Ging weg met de rode beker met meelsoep. Alleen. De vader was aan kampkoorts gestorven.⁴

Midden februari werd de verhuizing van de Joden uit het *Sternlager* naar hun vroegere barakken die als *Frauenlager* dienst hadden gedaan, 'een pogrom in volle omvang', aldus Herzberg. De *Lagerälteste* nam op een

¹ D.w.z.: dat kreeg zij mee. ² Dat zal wel allemaal geheel of grotendeels afkomstig zijn geweest uit de voorraden die de Griekse Joden hadden kunnen meenemen toen zij naar Bergen-Belsen werden overgebracht. ³ Renata Laqueur: *Dagboek uit Bergen-Belsen, maart 1944–april 1945* (1965), p. 102. ⁴ A.v., p. 105–06.